

BOSHLANG'ICH TA'LIM TALABALARIDA TABIIY RESURLARDAN OQILONA FOYDALANISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Xalmatov Misliddin Muxammadovich

University of economics and "Maktabgacha ta'lim" kafedrası

kafedrası v.b.dotsenti, biologiya

fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (Ph.D)

E-mail: mr.kholmatov1986@mail.ru

To'xtasinov Sherzodbek Shuxratbek O'g'Li

"University Of Economics And Pedagogy" Notm O'qituvchi

Telefon: +99893 412 30 36

@Mail:Tukhtasinovs@Bk.Ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20610312>

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim talabalarida tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik asoslari tahlil qilingan. Tabiiy resurslarni asrash, ulardan samarali foydalanish va ekologik madaniyatni rivojlantirish masalalari zamonaviy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida yoritilgan. Tadqiqot davomida ekologik ta'limning nazariy-metodologik asoslari o'rganilib, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ekologik kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlar tavsiya etilgan. Shuningdek, interfaol ta'lim texnologiyalari, loyihaviy faoliyat va amaliy mashg'ulotlarning samaradorligi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: tabiiy resurslar, ekologik ta'lim, ekologik madaniyat, ekologik kompetensiya, boshlang'ich ta'lim, talabalar, barqaror rivojlanish, tabiatni muhofaza qilish.

Abstract

This article examines the pedagogical foundations of developing rational use of natural resources among primary education students. The issues of environmental education, conservation of natural resources, and sustainable development are considered as important components of modern educational processes. The study analyzes theoretical and methodological approaches to ecological education and proposes effective methods for developing environmental competencies in future primary school teachers. The effectiveness of interactive teaching methods, project-based learning, and practical environmental activities is also discussed.

Keywords: natural resources, environmental education, ecological culture, environmental competence, primary education, students, sustainable development, nature conservation.

Kirish

XXI asrda insoniyat oldida turgan eng dolzarb muammolardan biri ekologik xavfsizlikni ta'minlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish masalasidir.

Jahon miqyosida suv tanqisligi, iqlim o'zgarishi, atmosfera havosining ifloslanishi va biologik xilma-xillikning qisqarishi kabi ekologik muammolar kuchayib bormoqda.

Ushbu muammolarni bartaraf etish ko'p jihatdan yosh avlodning ekologik madaniyatiga bog'liq. O'zbekiston Respublikasida ham ekologik ta'limni rivojlantirish va aholining ekologik madaniyatini yuksaltirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, boshlang'ich ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarni ekologik bilimlar bilan qurollantirish hamda ularda tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb pedagogik vazifa hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi boshlang'ich ta'lim talabalarida tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va samarali metodlarni tavsiya etishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda ilmiy bilishning nazariy va empirik metodlaridan foydalanildi. Jumladan:

- pedagogik va psixologik adabiyotlarni tahlil qilish;
- qiyosiy tahlil;
- kuzatish;
- suhbat;
- pedagogik tajriba;
- statistik ma'lumotlarni umumlashtirish metodlari.

Tadqiqotning metodologik asosini ekologik ta'lim nazariyasi, kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi hamda barqaror rivojlanish tamoyillari tashkil etdi.

Tadqiqot natijalari va tahlil

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich ta'lim talabalarining aksariyatida ekologik bilimlar nazariy darajada shakllangan bo'lsa-da, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish bo'yicha amaliy ko'nikmalar yetarli darajada rivojlanmagan.

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish quyidagi tarkibiy qismlardan iborat ekanligi aniqlandi:

Motivatsion komponent

Talabaning tabiatga nisbatan ijobiy munosabati va ekologik mas'uliyat hissi.

Kognitiv komponent

Ekologik bilimlar, tabiiy resurslarning ahamiyati va ularni asrash usullari haqidagi tushunchalar.

Faoliyat komponenti

Tabiatni muhofaza qilishga qaratilgan amaliy harakatlar va ekologik tashabbuslarda ishtirok etish.

Refleksiv komponent

O'z faoliyatining ekologik oqibatlarini baholash va tahlil qilish qobiliyati.

Tadqiqot davomida quyidagi pedagogik shart-sharoitlar samarali ekanligi aniqlandi:

1. Ekologik mazmundagi fanlararo integratsiyani kuchaytirish.
2. Interfaol metodlardan foydalanish.
3. Talabalarni ekologik loyihalarga jalb etish.
4. Tabiat qo'ynida amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish.
5. Raqamli ekologik resurslardan foydalanish.

Loyihaviy faoliyat asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalar ekologik kompetensiyasining o'sishiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa, “Yashil makon”, “Suvni tejaymiz”, “Chiqindilarni saralash” kabi loyihalar talabalar faolligini oshirdi.

Muhokama Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda ekologik ta'limning amaradorligi ko'proq amaliy faoliyat bilan bog'liq ekanligi ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalari ham ushbu fikrni tasdiqlaydi. Talabalar ekologik muammolarni faqat nazariy jihatdan emas, balki amaliy faoliyat orqali o'rganganda ularning ekologik madaniyati yuqori darajada shakllanadi. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ekologik kompetensiyasini rivojlantirish kelajakda maktab o'quvchilarining ham ekologik savodxonligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli pedagogika oliy ta'lim muassasalarida ekologik ta'lim mazmunini boyitish zarur.

Xulosa

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

- Boshlang‘ich ta‘lim talabalarida tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish ekologik ta‘limning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.
- Ekologik kompetensiyani rivojlantirishda interfaol metodlar va loyihaviy faoliyat yuqori samaradorlikka ega.
- Nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish ekologik madaniyatning shakllanishiga xizmat qiladi.
- Bo‘lajak pedagoglarning ekologik tayyorgarligi jamiyatning barqaror rivojlanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Kelgusida ekologik ta‘limning raqamli texnologiyalar asosidagi innovatsion modellari ustida ilmiy tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abdullayeva, M. (2022). *Boshlang‘ich ta‘limda ekologik tarbiya masalalari*. Toshkent: Fan.
2. Ergashev, A. (2021). *Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish asoslari*. Toshkent: O‘qituvchi.
3. Hasanov, H., & G‘ulomov, P. (2022). *Atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari*. Toshkent: Tafakkur.
4. O‘zbekiston Respublikasi. (2020). *Ta‘lim to‘g‘risidagi Qonun*. Toshkent.
5. O‘zbekiston Respublikasi. (2023). *O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi*. Toshkent.
6. UNESCO. (2020). *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. Paris: UNESCO Publishing.
7. To‘xtayev, A. (2020). *Ekologiya*. Toshkent: O‘qituvchi.
8. United Nations. (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations.
9. Karimov, I., & Rasulov, A. (2021). *Ekologik ta‘lim va tarbiya metodikasi*. Toshkent: Fan va texnologiya.
10. Yusupov, S. (2023). “Ekologik kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik asoslari”. *Pedagogik mahorat*, 4(2), 45–52.